

OCTAVE AUBRY

L'AIGLON

DES TUILERIES AUX INVALIDES

Flammarion

L'AIGLON

DES TUILERIES AUX INVALIDES

Photo Flammarion.

LE ROI DE ROME, par Lawrence. Collection de Mademoiselle de Bassano.

Droits de traduction, de reproduction et d'adaptation réservés pour tous les pays.
Copyright 1941, text and illustration by Ernest Flammarion. Printed in France.

OCTAVE AUBRY

L'AIGLON

DES TUILERIES AUX INVALIDES

105 ILLUSTRATIONS

Flammarion

Photo Flammarion.

L'EMPEREUR NAPOLÉON. Dessin d'Isabey. Collection du Baron Gourgaud.

I

DE TUILERIEËN

20 maart 1811: Napoleon, Frankrijk en Europa wachten af. In het Tuilerieënpaleis, het oude paleis van de Valois- en Bourbondynastieën, staat de geboorte van een kind op het punt te gebeuren. Als het een zoon is, zal hij het West-Romeinse Rijk erven.

Wat zal de Heer geven aan deze man, die, groter dan Caesar, zelfs groter dan Rome, het lot van de mensheid in zijn eigen lot opneemt?

Een stille menigte verdringt zich in de tuinen. Boven, in een vergulde kamer, met zijn voorhoofd tegen het raam gedrukt, zit een bleke man in het uniform van een jager van de Garde, vol angst, hoop en stilte. Plotseling, na twee woorden die hem in het oor worden gefluisterd, richt hij zich op, legt zijn hand op zijn hart om zijn hartslag te vertragen en rent weg. Enkele lange minuten verstrijken. Het kanon dondert, de batterij van de Tuilerieën...

De batterij van Vincennes reageert. In de menigte nemen mannen hun hoeden af. Iedereen telt. Achttien, twintig, eenentwintig schoten... Als het kanon stopt met vuren, is het een meisje. Een tweeëntwintigste schot klinkt. Napoleon heeft een zoon gekregen! Dan klinkt er een plotseling, oorverdovend gejuich dat de ramen van het paleis doet trillen. En de keizer met tranen in zijn ogen komt Marie-Louise omarmen en knielt naast het kind.

Kort daarna keerde hij naar huis terug. Hij was zo ontroerd, dat hij wankelde. Uiteindelijk hervond hij zijn kalmte en zei tegen Constant, zijn kamerbediende en zei lachend tegen hem:

“Nou, we hebben een flinke jongen! Hij heeft ons wel even laten wachten.”

Koningen, koninginnen, prinsessen, ministers, ambassadeurs en ambtenaren van de Kroon, allemaal in vol ornaat, vullen de staatsvertrekken.

De gravin van Montesquiou, gouvernante van de kinderen van

7

8 + 9

De gravin van Montesquiou, gouvernante van de kinderen van Frankrijk, presenteert in aanwezigheid van de keizer, de pasgeborene aan aartskanselier Cambacérès, die de geboorteakte opstelt. Vervolgens gaan de deuren open met twee slagen:

"Zijne Majesteit de Koning van Rome!" roept de bode met luide stem. Met een ceremoniële beweging wordt het kind in de prachtige wieg gelegd, die door de stad Parijs is aangeboden. Prud'hon heeft hem ontworpen. Een grote, rechtopstaande Victoria houdt een kroon vast aan het hoofdeinde van de wieg; aan de voet spreidt een trillend adelaarsjong zijn vleugels.

Koning van Rome, de keizer koos deze naam bewust. Hij zag er het symbool bij uitstek van het nieuwe Europa dat, voorzien van een redelijke sociaal

evenwicht, vrij van conflicten, hongersnood en ongelijkheid tussen volkeren en tussen individuen, moet mensen na eeuwen van ellende eindelijk in staat stellen geluk te bereiken. Dat is immers Napoleons diepgewortelde overtuiging.

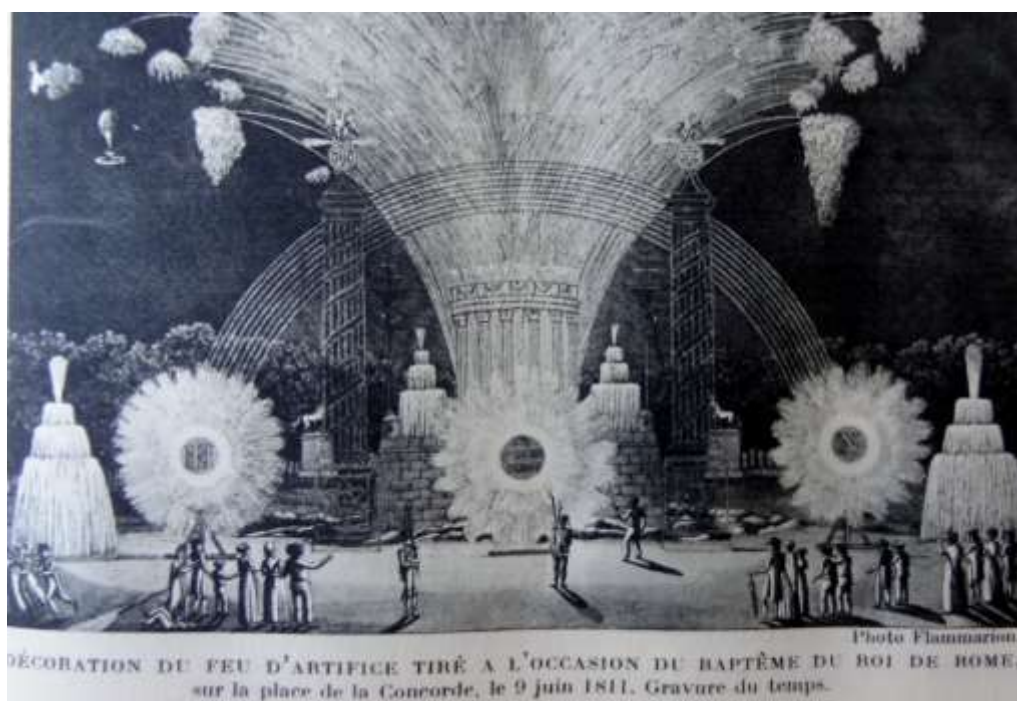
Hij is een veroveraar ondanks zichzelf, omdat Engeland hem daartoe dwingt door de ene na de andere tegenstander, het ene na het andere land, tegen hem op te zetten, wat enorme kosten met zich meebrengt. Maar zijn droom is vrede, want oorlog is volgens hem absurd en hij besteedt zijn tijd liever aan nuttige taken, zoals het aanleggen van wegen, monumenten, havens en kanalen...

De doop, gevierd op 9 juni in de Notre-Dame, is prachtig. De parochieklokken luiden. Het meest...

De meest grandioze processie die het Keizerrijk ooit had gezien, ontvouwde zich in twee uur tijd van de Tuilerieën naar de kathedraal: ruiters uit Holland en Polen, jagers, Mamelukken, een eindeloze rij koetsen voor het hof. Toen, in de achtspannige koets van de keizerin, omringd door pages, arriveerde de koning van Rome, op de schoot van zijn gouvernante. Hij was gekleed in een kanten gewaad, versierd met het grootse koord van het Legioen van Eer. Ten slotte, na een korte pauze, verschenen Napoleon en Marie-Louise in de kroningskoets, hij in paars fluweel afgezet met goud, zij in wit satijn, overladen met juwelen.

Kardinaal Fesch, getooid in zijn mijter, te midden van de rood en paars geklede menigte prelaten, ontvangt bij de ingang van de tamelijk sober versierde kerk de vorsten. Het kind, nu gehuld in een gouden mantel gevoerd met hermelijn, wordt naar het doopvont geleid door de groothertog van Würzburg, die de keizer van Oostenrijk vertegenwoordigt, zijn grootvader, de eerste peetvader, mevrouw Mère, de eerste peetmoeder en koningin Hortense, die Caroline van Napels, de tweede peetmoeder, vervangt omdat zij onder voorwendsel van ziekte niet kon komen.

Na voltooiing van de plechtigheid overhandigt Madame de Montesquiou DE zoon aan de keizerin, terwijl de heraut, voor het koorscherm, te midden van de toejuichingen driemaal roept:

Leve de Koning van Rome!

Het kind dat zoveel projecten en dromen zal erven, zal zijn eerste jaren doorbrengen in het voormalige appartement van Grootmaarschalk Duroc, dat uitkijkt op de Carrousel.

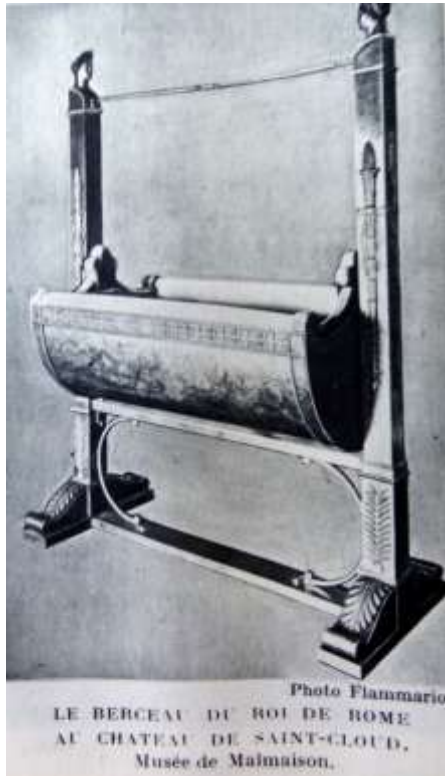

De kamers zijn opnieuw geschilderd en ingericht. Er is een luxueuze dienst gevestigd, naar het voorbeeld van het voormalige huishouden van de Dauphin. De belangrijkste figuur is de voedster, Madame Auchard, een mollige en opgewekte roddelaarster. Maar niets gebeurt zonder de bevelen van de gouvernante, Madame de Montesquiou. Zij is een vrouw van oude adel en hoge verdiensten. Ze is nauwkeurig, streng, zelfs nogal hard. Ze heeft weinig op met het Keizerrijk. En misschien heeft ze ook niet veel op met Napoleon. Om die reden is ze te zeer een product van het oude Frankrijk. Maar wanneer ze een taak heeft aanvaard, wijdt ze zich er volledig aan. Napoleon heeft een diepe achting voor haar. Hij toont haar delicate aandacht, luistert naar al haar aanbevelingen; ze hoeft maar één woord te zeggen om hertogin te worden, maar dat woord zal ze nooit uitspreken.

Ze raakte met heel haar hart gehecht aan de kleine koning. Ze wilde hem opvoeden tot een goede christen, een goede Fransman. Dag en nacht week ze geen moment van zijn zijde. Het kind, dat haar tederheid voelde, reikte naar haar armen zodra ze in de buurt kwam. Zijn eerste woordjes waren "Mama Quiou". Zij was zijn ware moeder.

Marie-Louise houdt op haar eigen manier van haar zoon. Maar, nog zo jong, is ze verlegen en onhandig. Ze is bang dat ze hem laat vallen als ze hem op schoot neemt. Geboren als aartshertogin en opgevoed door gouvernantes, vindt ze het vanzelfsprekend dat haar zoon volledig aan de zorg van een vreemde wordt toevertrouwd. Bovendien heeft ze weinig tijd.

Hofparades, reizen met de keizer, die ze niet wil verlaten, haar zeldzame momenten van ontspanning besteedt ze aan muziek maken, schilderen, proeven, want ze is een fijnproever en ook aan zich opkleden, want ze is erg koket geworden sinds ze Française is geworden, dit alles in het gezelschap van haar hofdame, haar grote lieveling, Madame de Montebello.

Maar Napoleon, hij was een vader zoals alle anderen. De grote Keizer verdween thuis vaak naar de achtergrond, waardoor de man zelf de hoofdrol kon spelen. Hij speelde met zijn zoon, verwende hem, streelde hem, trok gekke gezichten om hem te vermaken en neuriede Malbrouck met een stem, die hij verzachtte, maar die altijd vals klonk. Een tijdje later, toen het kind zindelijk was, riep hij hem voor de lunch. Hij gaf hem een stukje broodkruim gedoopt in jus en liet hem wat Chambertin (wijn rkv) drinken.

“ Dan houdt Madme de Montesquiou hem tegen: “Dat is slecht voor hem, sire!

Napoleon zuchtte en gaf het nederig terug aan Madame de Montesquiou.

Het is een heel knap kind met roze wangen en blond haar, heel energiek en levendig. Zijn hoofd is krachtig, net als dat van Napoleon, met een hoog voorhoofd en een mooi mondje. Zijn ogen lijken op die van zijn moeder, al is het blauw een stuk levendiger. Hij is vrolijk en vriendelijk, maar ook erg driftig. Hij huult luid als Napoleon hem probeert te beletten aan zijn medailles te trekken en met zijn degen te spelen.

PROJET D'UN PALAIS DESTINÉ AU ROI DE ROME, et qui devait s'ériger sur la colline de Chaillot.

"Het is nog te vroeg," zei de vader teder, "wacht tot je ouder bent."

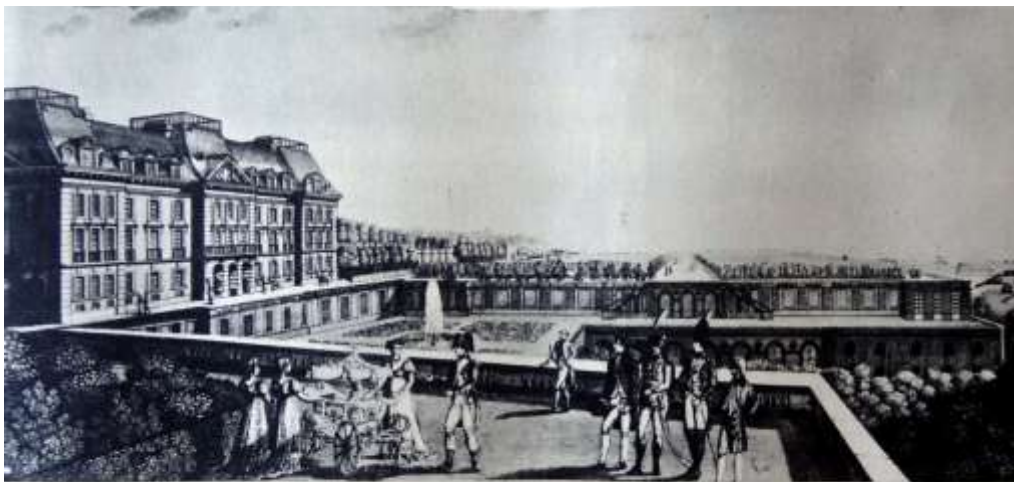
Op een dag, toen Napoleon even pauze nam van zijn werk, kwam kijken hoe de kleine koning werd aangekleed, liet hij Duroc, zijn meest vertrouwde vriend, de dikke en sterke ledematen van het kind zien, zijn gezwollen borst en zijn ongeduldige gebaren.

"Ik ben jaloers op haar..." mompelde hij peinzend, "terwijl ik achter hem aan moest rennen, wacht het geluk hem toe."

Kapitein Coignet, de auteur van de beroemde *Cahiers*, beschrijft zijn enige, korte ontmoeting met de koning van Rome. Dit fragment illustreert, in de stijl van een populaire prent, de naïeve bewondering van de veteranen voor de zoon van hun keizer.

“Dit geliefde kind werd altijd vergezeld door de gouverneur van het paleis wanneer hij ging wandelen met zijn mooie kindermeisje en een dame, die hem droeg. Op een dag, toen ik in het kasteel van Saint-Cloud was, wenkte maarschalk Duroc me naar zich toe en dit lieve kind stak zijn kleine handjes uit om mijn ganzenveer te pakken. Ik bukte me, en daar was hij, mijn hoedpluimen aan het verscheuren. De maarschalk zei tegen me: "Laat hem maar begaan."

LE ROI DE ROME SUR LA TERRASSE DE MEUDON. Gravure du temps. Photo Flammarion.

Hij kraaide van vreugde, maar de pluim werd opgeofferd. Ik bleef een beetje verdwaasd.

De maarschalk zei tegen me: "Geef hem aan mij, dan zorg ik voor een vervanger." De hofdame en de voedster lachten hartelijk. De maarschalk zei tegen de hofdame: "Geef de prins aan die sergeant, laat hem hem in zijn armen dragen!" Hemel! Ik strekte mijn armen uit om de kostbare last te ontvangen. Iedereen kwam om me heen staan.

'Nou,' zei meneer Duroc tegen me, 'is het zwaar?'

"Wie, generaal"?

"Kom op, loop ermee, je bent sterk genoeg om hem te dragen.

"Ik maakte een korte wandeling over het terras; het kind trok aan mijn veren en schonk me geen aandacht. Zijn gewaad hing erg laag en ik was bang te vallen, maar ik was blij dat ik zo'n kind droeg... Ik gaf hem terug aan de dame, die me bedankte en de maarschalk zei tegen me: "Je komt over een uur naar mijn huis."

Ik verschijn dus voor de maarschalk, die mij een tegoedbon geeft waarmee ik een mooie pluimen voor mijn hoed bij de fabrikant kan uitkiezen.

"Is dat de enige hoed die je hebt?" vroeg hij.

"Ja, generaal."

"Ik geef je een bonnen voor twee hoeden."

"Ik dank u."

"Vooruit, beste man! Dan heb je er eentje voor de zondagen."

Napoleon was zo trots op zijn zoon dat hij, toen hij tijdens de Slag bij Borodino (Moskova) het portret van Gerard, opgestuurd door de keizerin, ontving, het op een klapstoel voor zijn tent liet plaatsen, zodat het hele leger het kon zien. "Mannen," zei hij tegen zijn generaals, terwijl hij hen het schilderij liet zien, "als mijn zoon vijftien jaar oud was, geloof me, dan zou hij hier in een heel ander licht staan dan op dit schilderij!"

L'IMPERATRICE MARIE-LOUISE ET LE ROI DE ROME.
Miniature d'Isabey. Collection de S. A. I. le Prince Napoléon.

Photo Flammarion.

MARIE-LOUISE ET LE ROI DE ROME. Tableau de F. Gérard. Musée de Versailles. Photo Flammarion.

De brieven die hij tijdens deze campagne naar de keizerin stuurde, eindigden steevast met een lief en vertrouwd woord gericht aan het kind.

Vanuit Vilnius, 30 juni:

"...Je zult de kleine koning zo meteen zien, je zult merken dat hij al flink gegroeid is. Geef hem een dikke kus van mij."

De 24 juli:

"Men zegt dat hij voor vier man eet en ontzettend gulzig is..."

Vanuit Moskou, 24 september:

"...Zorg goed voor jezelf, wees vrolijk en geef de kleine koning een dikke kus van mij. Wat, herkende dat kleine, domme jongetje zijn oppas niet? Hij is een ondeugend jongetje."

3 november:

"Ik wacht op bericht dat mijn zoon tandjes heeft gekregen en dat de lichte kwaal, die zijn gezondheid parten speelde, helemaal over is."

Deze brieven hebben een burgerlijke toon, werd er met een minachtende ondertoon gezegd. Ja, maar er schuilt toch iets burgerlijks in helden! Er zit iets burgerlijks in de Ilias. En het is ontroerend dat Napoleon, in een eenvoudige herberg, ergens langs een weg in Duitsland of Rusland, nadat hij Marie-Louise heeft geschreven dat hij zojuist een veldslag heeft gewonnen, dat hij zoveel kanonnen en zoveel vlaggen heeft buitgemaakt, haar adviseert om de olifant in de Jardin des Plantes te gaan bekijken, niet te gapen bij de Raad van State, beter aan de paus te schrijven en bovenal, bovenal, hun kind een goede kus van hem te geven. Hij is keizer, maar hij is ook echtgenoot, hij is vader.

En de echtgenoot, de vader, die zich zo menselijk en eenvoudig tonen, maken de vorst er niet minder verheven door, noch de soldaat minder groots. Toen hij na zijn terugkeer van de veldtocht in Duitsland herenigd werd met de jonge koning, waren zijn mooiste momenten die hij met het kind in zijn studeerkamer doorbracht. Ze speelden samen op het kleed. De kleine jongen liet zijn grote gevlekte paard met rood zadel, zijn trompetten en zijn trommels rondslingeren en de keizer stond erop dat ze niet werden aangeraakt.

Zijn speelgoed heeft allemaal een militair thema. Hij houdt van dingen, die glimmen en geluid maken. Napoleon heeft verschillende uniformen laten maken. Zijn favoriet is een Mamluk-kostuum.

Hij is autoritair, maar hij heeft een goed hart. Soms ziet hij een beetje

Een drie- of vierjarig jongetje, in rouw, wordt door zijn moeder geleid, die hem van een afstand een plek laat zien. 'Waarom,' vroeg hij aan zijn gouvernante, 'is dit arme jongetje in het zwart gekleed?' Hij draagt een jas van fluweel met nertsbont en een bijpassende muts. Madame de Montesquiou zegt dat dit waarschijnlijk komt doordat zijn vader is overleden. Ze wenkt de vrouw en het kind dichterbij. Het zijn in feite de weduwe en zoon van een officier, die tijdens een van de laatste veldtochten is gesneuveld. Ze zijn straatarm en vragen om een pensioen.

De kleine koning slaat zijn armen om de nek van het kind en kust hem.

Hij wil de brief vasthouden en de volgende dag, tijdens de lunch van de keizer, overhandigde hij hem plechtig: "Papa," zei hij tegen hem, "dat is een verzoek van een..."

Het arme jongetje. Zijn vader is gesneuveld in de strijd. Geef hem alstublieft een pensioen. Napoleon aait hem, zichtbaar ontroerd. Een seintje naar een adjudant, het pensioenbewijs wordt het volgende uur verstuurd.

Op 23 januari 1814 ontbood de keizer de officieren van de Nationale Garde naar het Tuileriespaleis, in de Zaal der Maarschalken. Zes- of zevenhonderd man waren aanwezig. Napoleon liep om hen heen, sprak enkele legioenscommandanten toe en nam vervolgens plaats in het midden. Op dat moment verscheen Marie-Louise, vergezeld door Madame de Montesquiou, die de koning van Rome droeg. Hij was gekleed in een klein uniform van de Nationale Garde. De keizer en keizerin namen hem bij de hand en samen liepen ze naar de verzamelde officieren toe.

'Mannen,' zei Napoleon met een diepe, beheerste stem, 'een deel van het gebied is binnengevallen. Ik zal mij aan het hoofd van mijn leger plaatsen... Mocht de vijand de hoofdstad naderen, dan vertrouw ik de keizerin en de koning van Rome toe aan de moed van de Nationale Garde... Ik zal zorgeloos vertrekken, want zij zullen onder uw bescherming staan. Wat mij na Frankrijk het meest dierbaar is in de wereld, leg ik in uw handen... U staat toch garant voor hen? U zult hen verdedigen?'

Hij herhaalt tweemaal: "Zult u hen verdedigen?"

Kreten van loyaliteit barsten los, armen worden geheven alsof ze een eed afleggen... Officieren huilen, anderen, die uit de rij stappen, kussen de handen van de keizer. Even moet hij Marie-Louise ondersteunen, die in tranen is gehuld en schijnbaar flauwvalt. Dan neemt hij de jonge koning en loopt langzaam langs de ontroerde mannen, die op dat moment hun ziel aan hem beloven. Hij voelt zich zeker van hun steun. Opnieuw stralen zijn ogen. Hij is niet langer de corpulente, gelige en bezorgde man van de afgelopen weken. Hij is jonger geworden. Hij heeft zijn glimlach teruggevonden. Opnieuw lijkt hij zijn ster te zien schitteren. Zijn verbeelding voert hem naar de vlakten van de Champagne, om de vijand te ontmoeten. Hij twijfelt er niet langer aan: hij zal overwinnen.

De volgende dag, zijn laatste dag in Parijs voordat hij zich voor enkele uren bij het leger zou voegen, bleef Napoleon in zijn studeerkamer. Alleen met zijn werk sorteerde hij zijn geheime documenten en verbrandde bundels ervan. De grote vlammen verheugden het kind. Zittend bij de open haard, met zijn handen losjes hangend en zijn kale hoofd gebogen, mediteerde de man. Het jongetje liep om hem heen, trok aan de teugels van zijn paard en neuriede.

Napoleon vertrouwde, voordat hij naar het leger vertrok, de keizerin en de koning van Rome toe aan de Nationale Garde (23 januari 1814). Tekening van Gros. Malmaison Museum.

Maar al snel berekende de keizer op de grote kaart van Lotharingen en Champagne, die op tafel lag uitgespreid de manoeuvre waarmee hij Saint-Dizier kon heroveren, Blücher van Schwartzenberg kon scheiden, de Pruisen en Russen kon teruggedrijven en hen over de Rijn kon verdrijven. Zijn zoon, die de tijd tergend langzaam vond, trok aan zijn jas. Napoleon draaide zich om. Alles vergetend, zowel de slag als het gevaar, greep hij zijn zoon vast, tilde hem boven zijn hoofd, smiet hem neer en tilde hem plotseling weer op. Verrukt door het spel sloeg het kind zijn armen om zijn nek...

Napoleon zal vanavond vertrekken. Maar voordat hij de Tuilerieën verlaat, om drie uur 's ochtends, zonder iemand te waarschuwen, sluipend door de kamer waar de nachtlampjes flikkeren, zal hij nog een laatste blik werpen op zijn kleine koning, die hij nooit meer mag zien, in het bed waar hij slaapt, met gebalde vuisten en open mond...

Het Keizerrijk stort in. Marie-Louise, omringd door laffe of verraderlijke adviseurs, legt zich neer bij de gedachte Parijs te verlaten. Haar zoon weigert de Tuilerieën te verlaten. Hij klampt zich vast aan de meubels, de gordijnen, de trapleuning en schreeuwt: "Ik wil mijn huis niet verlaten, ik wil niet weg! Nu papa er niet is, ben ik de baas!"

Madame de Montesquiou wist hem uiteindelijk te kalmeren en bracht hem naar de koets van de keizerin. Ze vertrokken naar Rambouillet, vervolgens naar Blois en kort daarna van daaruit naar Wenen op verzoek van de keizer van Oostenrijk. Napoleon, in de hoop dat ze zich bij hem op het eiland Elba zouden voegen, ging naar het landgoed van Sancho Panza op Elba, waar hij tevergeefs dagenlang, zelfs maandenlang op hen zou wachten.

Een man van actie, die ondanks de ergste rampen elke ochtend herboren wordt, begint opnieuw te hopen en dromen te koesteren. We weten hoe die dromen aan diggelen worden geslagen. Dat Marie-Louise en de koning van Rome hem niet zijn komen vergezellen, is de diepgewortelde reden voor zijn terugkeer naar Frankrijk. Om dat land terug te winnen, waagt hij de ultieme uitdaging. Gedurende deze honderd dagen en honderd nachten, waarin hij niet slaapt, koortsachtig en uitgeput, vecht hij tegen het egoïsme, de angst en het eigenbelang, die als een stille vloedgolf opkomen en hem dreigen te overspoelen.

Helaas! De klinkende overwinning, de totale overwinning, die alleen al de Oostenrijkse adelaar zou dwingen zijn gevangenen vrij te laten, jaagt hij niet langer met dezelfde hartstocht na. Hij voelt zich niet langer meegevoerd door de wind van zijn opmars. Hij ziet achter zich een Frankrijk dat te moe is, moe tot op het punt van de dood. Hij weet ook, ondanks de tegenzin van zijn bedienden, dat Marie-Louise nu van hem is gescheiden, dat ze in de armen van generaal Neipperg is gegleden. Het is in deze geestelijke nood dat hij vertrekt naar de natte vlakten van Vlaanderen, waar Waterloo hem wacht.

II

SCHÖNBRUNN

Er is geen keizerrijk meer, geen keizer meer, geen koning van Rome meer. De overwinning, die boven zijn wieg zweefde, heeft haar vleugels gevouwen. Nabij Wenen, in het Schönbrunn-paleis, rest slechts een melancholisch en opstandig kind, dat zijn naam heeft veranderd en de titel hertog van Reichstadt heeft gekregen. Marie-Louise, nu hertogin van Parma, is naar Italië vertrokken, waar ze met Neipperg zal regeren. Madame de Montesquiou is ontslagen en zelfs zijn kindermisje, Madame Marchand, "de goede Chanchan", die hem zo had verwend en in de watten had gelegd, aan wie hij zijn zorgen en kinderlijke verdriet toevertrouwde, zijn weg. Mannen hebben hun plaats ingenomen. Prins Metternich, kanselier van Oostenrijk, een hardnekkige vijand van

Napoleon benoemde graaf Dietrichstein, een eerbaar en gecultiveerd man van adellijke afkomst, tot zijn gouverneur en kapitein Foresti, een geleerde maar koude en onsubtiële oud-officier, tot zijn tutor en Mathias von Collin, een uitmuntende professor in geschiedenis en filosofie aan de Universiteit van Wenen. Het kind zou opgroeien te midden van deze buitenlandse leraren, ongetwijfeld met goede bedoelingen, maar bovenal Oostenrijkers en zou worden aangespoord zijn geest te hervormen en, indien mogelijk, te ontdoen van Franse invloed.

Hij verzet zich hardnekkig tegen deze langzame beïnvloeding. Wanneer Méneval, Napoleons trouwe secretaris, afscheid van hem komt nemen voordat hij naar Parijs terugkeert, blijft de kleine jongen aanvankelijk stil, schijnbaar onverschillig. Maar wanneer de bezoeker, na zijn hand te hebben gekust, zich terugtrekt, rent het kind achter hem aan en mompelt met een klein, trillend stemmetje: Meneer Méva, zeg hem dat ik hem nog steeds van hem houd...

Hij was pas vier jaar oud en had zijn vader al veertien maanden niet gezien...

Lange tijd leefde hij in zijn herinneringen, teruggetrokken, opstandig en zwijgzaam. Lange tijd weigerde hij Duits te leren. Hij riep uit: “Ik wil, ik wil Fransman blijven”.

Maar beetje bij beetje, omdat hij nog zo jong is, zal hij zich erbij neer moeten leggen en wennen aan zijn nieuwe leven.

Bovendien zou het oneerlijk zijn om te beweren, dat zijn Oostenrijkse familie hem zonder genegenheid behandelde. Zijn grootvader, keizer Frans, gaf duidelijk de voorkeur aan hem boven zijn andere kleinzonen. Hij liet hem aan zijn tafel eten, nam hem mee op de jacht.

Hij gaf hem een uniform en een licht geweer, waarmee hij plechtig de wacht hield bij de deur van de keizerlijke kamer. Zijn militaire neigingen werden niet gedwarsboomd, integendeel, Napoleons zoon zou generaal worden in Oostenrijkse dienst, net als de beroemde prins Eugene ooit was geweest. Tot zijn grote vreugde ontving hij al snel de rang van sergeant.

Vanuit Parma, waar ze een beschermd leven leidde onder Neippergs toezicht oog en begeleiding, schreef Marie-Louise hem vaak. Ze bleef op de hoogte van zijn studies. Dietrichstein stuurde haar gedetailleerde rapporten, net als aan de keizer (van Oostenrijk, rkv) en Metternich. Nooit werd een kind zo nauwlettend in de gaten gehouden. Alles wat hij zei, alles wat hij deed, zijn woorden, zijn werk, zijn tijdverdrijf, zijn stemming, de gedachten die hem werden toegeschreven: zijn tutoren noteerden het onmiddellijk in rapporten, die het toch al dikke dossier van de kanselier verder aanvulden.

En toch, ondanks de inspanningen van de mensen om hem heen, vergeet het kind de voorgaande jaren niet.

LE DUC DE REICHSTADT ENFANT.
Portrait peint en 1815 par C. Sales, peu après l'arrivée du Roi de Rome à Vienne.

Tijdens een familiebijeenkomst liet zijn jonge oom, aartshertog Franz Charles, hem een zilveren medaille zien, die bij zijn geboorte was geslagen en waarop, heel vleidend, een busteportret van hem was afgebeeld.

'Weet je wie dat is?' vroeg hij hem met een glimlach.

'Ik ben het,' antwoordde het jongetje meteen, 'ik ben het, toen ik koning van Rome was.'

Hij zei ook tegen hem: 'Als ik groot ben, pak ik mijn zwaard en ga ik mijn vader bevrijden, die in de gevangenis zit.'

Hij brengt de winter door in het sombere Hofburgpaleis. Maar elk voorjaar wordt hij naar Schönbrunn verplaatst. Schönbrunn is het Versailles van het Huis Habsburg, een Italiaans Versailles, zonder grootse stijl, maar vol gratie en natuurlijke schoonheid.

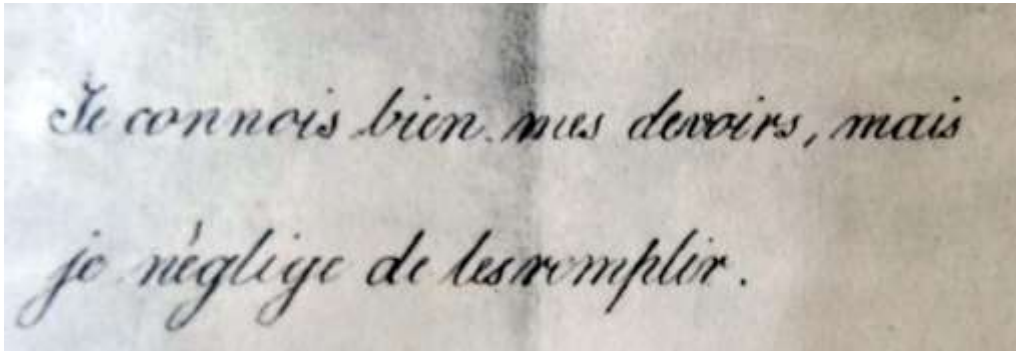
De tuinen zijn aangelegd naar een ontwerp van Le Nôtre en omvat
 bewonderenswaardige prieeltjes, vijvers in verschillende niveaus en helemaal
 achterin op een heuvel, een barok bouwwerk, de Gloriette, gebouwd door
 Marie-Thérèse, dat, met zijn open uitzicht op de hemel, het decor completeert
 op de manier van een operaperspectief.

Napoleon verbleef tweemaal in Schönbrunn, na Austerlitz en na Wagram.
 Zijn triomfantelijke geest is nog steeds voelbaar in de vertrekken op de eerste
 verdieping, in het Cabinet de laque en in een immense, prachtig
 geproportioneerde slaapkamer met wit-gouden lambrisering en wandtapijten,
 waar hij zijn korte slaapjes deed en de mameluk Roustan opgerold en dwars
 voor de deur.

Hier afgebeeld: Frans II, keizer van Oostenrijk. Door Lawrence. Chantilly
 Museum.

Zijn zoon woont niet in deze historische kamers, maar in een bescheidener appartement in het noorden, met uitzicht over Wenen. Daar zal hij opgroeien, tussen zijn leraren, die hij tot wanhoop drijft en irriteert met zijn onoplettendheid, zijn verborgen rebellie en zijn vreemde blikken, die soms doen denken aan een andere blik, die van de adelaar.

(Ik ken mijn plichten goed, maar
Ik ben vergeten het in te vullen.)

Tekening uit een schrijfschrift van de Hertog van Reichstadt als kind

MATHIAS VON COLLIN.

Deze is vriendelijk en zachtaardig, met een poëtische verbeelding en bevat de prins meer dan Foresti, met zijn overdreven stijve nek. Samen met zijn leerling, die zich uitstekend vermaakt heeft met het lezen van Robinson Crusoe, speelt hij tijdens de lange zomermiddagen aan het einde van het Schönbrunnpark, in de Tirolse tuin, vanwaar men Wenen of de Donau niet meer kan zien, maar groene weilanden en de bergen, die geleidelijk oprijzen naar de Schneeberg. Net als Robinson Crusoe maken ze een paar uur lang kleine gebruiksvoorwerpen van klei en hout, bogen en pijlen.

Het kind hoorde dat hij na een schipbreuk belandde op een verlaten eiland... Hij verlangde ernaar zich in dierenhuiden te hullen. Met de hulp van Collin groef hij een gat in de grond en bouwde een kleine grot, waar hij zalig op een bed van bladeren lag, zijn ogen sluitend voor onbekende dromen...

Dit was de tijd waarin Napoleon, tweeduizend mijl van Europa, in zijn laatste dagen onder Engels bewind zat te piekeren, omringd door toevallige metgezellen, over zijn macht en zijn ongeluk. Hij had geen nieuws van het kind. De Heilige Alliantie had deze wreedheid gewild... Maar hij dacht alleen aan hem. Het was voor hem dat hij zijn kwelling aanvaardde. Het was om zijn lot te bepalen, dat hij zich in zijn dictaten, zijn aantekeningen, deze hele wonderbaarlijke verzameling epische gedichten, waarin hij zich voortdurend verdiepte om schitterende fragmenten te ontsluiten, presenteerde als de stichter van een nieuwe Europese orde. Een bewonderenswaardige vooruitziende blik die, zo geloofde hij, na het veroveringsrijk het rijk van de vrede voorbereidde, waarvan zijn zoon de keizer zou worden.

NAPOLÉON SUR LE ROCHER DE SAINTE-HÉLÈNE. Gravure d'époque romantique.

Toen hij stierf, werd zijn overlijden op een nogal ingetogen manier aan de kleine kluizenaar van Schönbrunn meegedeeld door Foresti. Het was de eerste keer in zes jaar dat Napoleons naam in zijn bijzijn werd uitgesproken. Hij hilde vervolgens zachtjes en langdurig. Hij sprak niet meer over zijn vader, maar hij bleef aan hem denken. In zijn geheugen bewaarde hij zorgvuldig het beeld van de soldaat met de donkere haarlok, die zijn voorhoofd omlijstte, de man met de nobele handen en de knappe glimlach, die hem in zijn armen deed springen. Hij bleef hem jaloers trouw. Dat zou hij altijd blijven.

Foto Flammarion. Doodsmasker van keizer Napoleon; laatste kussensloop of hoofdsteen. Collectie van Z.H. Prins Napoleon.

ZIJN SCHADUW LEIDT MIJ.

Gravure uit de romantische periode. Foto: Flammarion.

De jaren verstrijken langzaam en saai. De hertog van Reichstadt zet zijn studies voort. Ze zijn tamelijk middelmatig, behalve in geschiedenis, strategie en tactiek. Zijn gouverneur, Dietrichstein, schreef op 23 januari 1823 aan Marie-Louise:

"Zijn kennis van alle militaire zaken is werkelijk verbazingwekkend; hij behandelt deze onderwerpen niet oppervlakkig, hij wil zich erin verdiepen en het lijdt geen twijfel dat hij op zestien- of zeventienjarige leeftijd meer zal weten dan menig hogere officier."

"Oh, er is niets dan leegte in alle dingen van deze wereld, maar hier is er minder van dan elders."

Toen hij toestemming kreeg om het verslag van de ballingschap in het *Mémorial de Sainte-Hélène* te lezen – dat net in Frankrijk was verschenen en een fenomenaal en alomtegenwoordig succes genoot – leerde hij lange passages uit zijn hoofd. Met tranen in zijn ogen herhaalde hij de beroemde regels van het *Mémorial* en van Het testament voor zichzelf.

Hij is er zeer trots op de zoon van Napoleon te zijn en ook zeer trots om Fransman te zijn. Hij weet weinig van Frankrijk, maar hij beschouwt het als zijn eerste thuisland, het land dat zijn lot zal bepalen. Hij houdt van Oostenrijk, dat hem koesterde en opvoedde als een prins, hij houdt van zijn familie en vooral van zijn grootvader, die hem altijd dezelfde belangstelling toont. Maar Frankrijk blijft hem altijd bij. Het is naar Frankrijk, dat hij wil vluchten, op de dag dat zijn kooi eindelijk opengaat. Hij is er volkomen zeker van: zij wacht op hem. Laat hem aan de grens verschijnen en het hele land zal in opstand komen. Terwijl hij passeert, zullen de oude soldaten van zijn vader, bijtend op hun snorren en de jonge mannen, zijn broers van jongs af aan, de gelederen versterken. De adelaar deed er twintig dagen over om van de Golfe Juan naar de torenspits van de Notre-Dame te vliegen. De jonge adelaar zou er minder over doen. En Parijs, zodra hij de poorten naderde, zou in een orkaan van enthousiasme uitbarsten, waarin Louis-Philippe flauw zou vallen.

Reichstadt zag zichzelf al de grote trap van de Tuilerieën beklimmen, zich opnieuw vastgrijpend aan de leuning waaraan hij als kind was losgerukt. Hij zou het Franse uniform dragen.

De hoogwaardigheidsbekleders van het Keizerrijk, de dienaren van Sint-Helena, zouden een erewacht vormen. Rond het brandende paleis van de Verlichting zou een juichkreet opstijgen van het volk en het leger, een kreet, die het hart van de grote balling overzee, in zijn vochtige graf, zou doen trillen.

Soms, in deze schitterende dromen, waarin de verbeelding de overhand neemt zoals destijds op dezelfde leeftijd, twijfelt luitenant Bonaparte aan zichzelf, vreest hij dat hij niet opgewassen is tegen een dergelijke taak.

Aan zijn vriend Prokesch, een vooraanstaand diplomaat, die terugkeerde uit

het Oosten. Hij voelde oprechte sympathie voor deze jonge prins, zo lang en knap in zijn witte uniform met zijn gouden haar en zijn engelachtige gezicht; in een moment van overgave opende hij zich:

“Vertel me de waarheid. Bezit ik enige verdienste en ben ik voorbestemd voor een grootse toekomst? Of is er niets in mij dat de moeite waard is om te overwegen? Wat zal er toch van de zoon van de grote keizer terechtkomen! Ach! Als Frankrijk mij zou roepen – niet het anarchistische Frankrijk, maar het Frankrijk, dat vertrouwen heeft in het keizerlijke principe – dan zou ik mij naar haar toe haasten.”

“En als Europa zou proberen mij van de troon van mijn vader te stoten, zou ik mijn zwaard trekken tegen heel Europa!...”

Prokesch kalmeert hem, stelt hem gerust. Laat hem nog even wachten. Napoleons naam blijft groeien, niet alleen in Frankrijk, maar ook in Europa. En Metternich, de onvermurwbare bewaker, is niet onsterfelijk.

Omdat het de minister van keizer Frans was, koppig in zijn reactionaire ideeën, erop gebrand de rechtmatige aspiraties van het volk te onderdrukken en Europa terug te dringen in de ketenen van voor 1789.

de Louis de Hottendorf, s'est exprimé dans
la consécration, que j'ai en ce moment avec lui
de la manière la plus désespérante pour
l'état actuel de la France, qu'il nomme
un état temporaire, le passage de
l'ordre à l'anarchie.

La situation, la plus triste dans
ce moment est indubitablement la
misère et la misère universelle;
on place les nombreux foyers qui sont
dans tous les pays, comme les foyers
l'agriculture; et le souhait de la paix
généralment exprimé n'est pas un
garant après tout pour désamorcer.

Contre la misère vient à se couler
dans tous les pays, la France à la
tête, et l'on retourne à la vérité.

Louis Philippe, est un lâche ambien-
tisme, privé des talents, qui font
cette grande passion. L'homme borné
la mortel le plus insignifiant, qui après
le grand homme du siècle, agit dans
en France, ne peut non plus parler
pour et tout pas pour tout avec Napoléon
une comparaison, parce qu'il doit
le boner à conduire le gouvernement
au fort de la tempête, tandis que
est l'empereur d'aujourd'hui le naufrage.

qu'il avait formé pour la France
appareille.

L'Empereur II, en Hongrie, pouvait
après en ce moment la; mais ce
dernier avait toujours plus de
degré si on pose l'anarchie contre
à l'état.

Le Napoléon avait aussi vu pour
son royaume l'effet de la révolution
de Juillet à l'état, mais la
majorité des rois s'appellent en
France comme l'empereur, par
suite de l'empereur de France, en
suite de l'empereur qu'il avait de
ambassadeur était l'annoncer en
personne la guerre contre le
rétablissement de l'ordre, et de passer
par le pèlerin dans cette noble
entreprise qu'il avait en vue l'état
très fin ven.

Les mêmes grandes qualités, qui
s'élevaient l'ont porté à noble
clan, cette noble ambition, dans
son esprit de conquête, il ne peut
pas être en France; pas de grande
conviction; qu'il ne peut être en France,
que c'est de nous dire
de l'avenir, et nous avertir en
projet de la situation à l'état
de confondre la France avec les
frontières naturelles, mais alors nous
sont indignes de la position.

MÉMOIRE DU DUC DE RICHSTADT relatif à la situation européenne au temps de Louis-Philippe.
Archives de l'Etat à Vienne.

Nadat hij zijn onderwijssysteem aan de jonge adelaar had opgelegd, hield hij hem gevangen in zijn cel en verzette hij zich tegen de poging van zijn grootvader om hem naar Frankrijk te laten gaan. Metternich noemde zichzelf trots de koetsier van het continent; in werkelijkheid was hij slechts de politieagent. Zijn reactionaire systeem was gedoemd om ooit in te storten. Maar, ondanks het opkomende nationalisme, hield hij het in stand tot 1848.

De hertog van Reichstadt blijft dus gevangene. Een zachte, vergulde gevangenis bovendien. Hij blijft samenwerken met Prokesch en met Foresti, om geschiedenis en strategie te studeren.

Zijn toetreding tot het leger werd uitgesteld vanwege zijn gezondheid, die te lijden had onder zijn snelle groei. 's Avonds leidde hij een sociaal leven en bezocht hij het hoftheater, de opera en bals. Hij was vaak aanwezig op recepties van ambassades. De aandacht, die zijn naam kreeg, trok hem aan EN waar zijn imposante gestalte en de aureool van glorie harten raken, vooral die van vrouwen.

Er zijn talloze fabels ontstaan rond zijn zeer korte liefdesleven. Hij sprak nooit met de danseres Fanny Ellsler, die Prokesch daarentegen vaak zag. Wel had hij verschillende vriendschappen met vrouwen. Zijn eerste affaire lijkt die met gravin Nandine Karolyi te zijn geweest. Zij was een elegante en zorgeloze jonge vrouw. Een heel seizoen lang was de hertog van Reichstadt haar cavalier. Prokesch begeleidde haar. Hij herinnerde haar eraan dat hij te veel met de geschiedenis verbonden was om “om een romance te beginnen.”.

De prins raakte vervolgens betrokken bij gravin Pisani. Hij werd bijna beschermheer van een mooie zangeres, Thérèse Pêche, die door Neippergs zoon aan hem was voorgesteld. Een soort instinctief wantrouwen hield hem echter tegen.

Welke vrouw in dat romantische tijdperk zou niet verliefd zijn op een jonge man, geboren als koning, nu een gijzelaar van Europa en voorbestemd voor zo'n grootse toekomst? Ze stroomden allemaal naar hem toe. En de prins, ontroerd en geveleid, was ontvankelijk voor deze discrete avances, deze blikken, het geritsel van rokken, die onder de kroonluchters wervelden op de muziek van Cimarosa, Haydn en Schubert. De sensualiteit van zijn moeder ontwaakte in hem. Soms vergat hij de roem om aan de liefde te denken.

Hij schijnt slechts één keer ware liefde te hebben gevonden, bij zijn jonge tante, aartshertogin Sophie. Dit werd lange tijd ontkend om de gevoeligheden binnen de familie te sussen. Zelfs Prokesch, die veel te doen had met de Habsburgers, voor wie hij ambassadeur was, ontkende het. Maar te veel zekerheden, te veel feiten, weerleggen nu deze beleefde beweringen.

Sophie, dochter van koning Maximiliaan van Beieren, jong, natuurlijk en eenvoudig, verveelde zich aan een ouderwets hof, verstard door de Spaanse etiquette. Haar echtgenoot, aartshertog Franz Karl, haar vroegere speelkameraad uit Reichstadt, was een simpele ziel.

Ze was hartstochtelijk geïnteresseerd in haar knappe neef, met wiens ongeluk ze medelijden had en voor wie ze wraak wilde nemen. Ze was slechts zes jaar ouder dan hem. Hun affaire schijnt onopgemerkt te zijn gebleven.

Er was een lange vriendschap aan voorafgegaan en de overgang naar andere zorgen leek onmerkbaar. Wenen zag hen vaak paardrijden of wagenrijden door het Praterpark. Bijna elke dag kwam de prins bij Sophie langs voor thee en om over de actualiteit te praten.

Maar het was in Schönbrunn, tijdens de zomer, dat ze elkaar het meest op hun gemak en in alle rust ontmoetten. Reichstadts appartement bevond zich direct boven dat van Sophie. Hij glipte via een smalle trap haar appartement binnen, zonder dat de kamerheren en spionnen het wisten. 's Ochtends daalden ze samen af naar een privétuin die zich uitstreckte langs de linkervleugel van het kasteel. Sophie bracht haar zoontje, de kleine Franz Joseph, die nog maar een paar maanden oud was en van wie niemand geloofde, dat hij ooit zou regeren, er vaak zelf heen. Reichstadt nam hem er dan op zijn knieën

vermaakte hem met zijn horloge, zijn ketting en munten. Hij hield van kinderen en zorgde voor ze. En de vele kinderen van de keizerlijke familie renden naar hun neef zodra hij verscheen, trokken aan zijn jas om hem bij hun spelletjes te betrekken. Toen ze ouder waren, had hij grote invloed op hen. Ze

vonden hem erg knap, bewonderden hem stiekem en raakten zijn wandelstokken of handschoenen aan. Er waren jonge aartshertoginnen, die bleek werden bij zijn komst en die zijn portret in hun gebedenboeken verborgen.

Er is beweerd dat de hertog van Reichstadt de vader van Franz Joseph was. Deze hypothese is echter niet houdbaar. De hechte band tussen Sophie en haar neef begon pas na de geboorte van hun eerste kind. Voor de tweede, Maximiliaan, de toekomstige keizer van Mexico, die in juli 1832 werd geboren, is een dergelijke afstamming niet onmogelijk. In dergelijke zaken is alles speculatie. Als de twee geliefden één ding zeker wisten, dan was het wel hun geheim.

LE DUC DE REICHSTADT en uniforme de lieutenant du régiment d'infanterie « Prince Gustave Wasa », à la tête de son bataillon. Lithographie contemporaine, Musée de Malmaison.

III

DE DOOD VAN DE ADELAAR

De jonge prins drong er zo op aan, dat hij uiteindelijk in het leger mocht. Als officier in het regiment van Giulay stortte hij zich met hart en ziel op het vak, waarbij hij ontberingen en vermoeidheid omarmde om zichzelf te harden en het respect van zijn manschappen te verdienen. Elke dag leidde hij zijn bataljon tijdens de oefeningen. Hij liet de bewegingen methodisch en energiek uitvoeren. Vaak begroetten de welgestelde Weense toeschouwers, die de manoeuvres kwamen bekijken, hem met gejuich wanneer hij aan het hoofd van de soldaten voorbijreed op zijn witte Arabische paard met de sabel, die Bonaparte in de Slag bij de Piramiden had gedragen aan zijn zijde. Hij boog, verheugd over zijn populariteit. Ongetwijfeld waande hij zich toen ver weg van Wenen en de grijze Donau. Hij dacht niet langer dat hij een paar honderd Hongaarse boeren achter zich had, maar een heel leger en nog wel een Frans leger. En de klokken waarvan de echo de lucht vulde, waren niet langer die van Saint-Étienne, maar die van Notre-Dame...

Hij heeft gezag, is kalm en geliefd bij de troepen. Hij zorgt goed voor zijn eigen welzijn; hij is beleefd, zelfs attent, tegenover zijn kameraden.

Ondanks zijn jonge leeftijd kreeg hij al snel invloed op hen. Hij bracht bijna al zijn dagen door op het oefenterrein of in de kazerne en 's avonds bestudeerde hij geduldig de theorie. Hij nam geen tijd om te eten of te rusten.

In dit tempo raakt hij oververmoeid. Zijn stem wordt hees, hij hoest en hoewel hij al zo lang en mager is, verliest hij veel gewicht. Hij wordt medisch slecht behandeld. Zijn Italiaanse dokter, Malfatti, denkt dat hij een leveraandoening heeft, terwijl zijn longen al aangetast zijn. Hij heeft een ander klimaat nodig, maar Metternich is daar tegen. De jonge adelaar overweegt dan te vluchten.

Vluchten, dacht hij, was de enige manier om zijn ziel en lichaam te genezen. Het was zijn enige kans op redding. Prokesch, die zich aanvankelijk tegen het idee verzette, stemde uiteindelijk toe. Hij beloofde hem te vergezellen. Hij en de hertog zouden, vermomd, naar Tirol reizen en vandaar naar de Pauselijke Staten. Madame Mère woonde in Rome. Napoleons familie had daar invloed en geld. Beschermd door de nabijheid van het hoofd van de Kerk en zijn grootmoeder, op neutraal en heilig terrein, zou de jongeman herstellen en zich voorbereiden op zijn voorbereiding op de troon. Prokesch voorspelde de val van Louis-Philippe.

De zoon van Napoleon moest op alles voorbereid zijn.

Maar verdere indiscreties verergerden de toestand van de prins. Prokesch was op missie gegaan. Sophie reisde met haar man door Hongarije, dus bleef hij de hele winter van 1831 in het Hofburgpaleis, in eenzaamheid die hij probeerde te verdrijven met paardrijtochten, waarvan hij uitgeput terug keert.

Op een ijskoude dag in het Prater wordt hij per ongeluk uit zijn koets geworpen. Rellend en verkleumd wordt hij teruggebracht naar het paleis, waar de artsen, die zich naar zijn bed haasten de diagnose longontsteking stellen. Ze bevelen dat de patiënt onmiddellijk naar Italië vertrekt. De prins klapt in zijn handen van vreugde. Italië is een open kooi. Metternich, die geraadpleegd wordt, lijkt het daarmee eens te zijn. Hij heeft geïnformeerd naar de toestand van de prins en weet dat hij Italië nu nooit meer zal verlaten.

De hertog van Reichstadt is naar Schönbrunn gebracht, een plek met gezonde lucht, die hij zo waardeert en zal daar nog twee maanden verblijven, niet langer in zijn oude appartement, maar in dat van zijn vader, met uitzicht op de tuinen en het statige vergezicht van de Gloriette, die baadt in het licht van de lentezon.

Vlakbij zijn kamer heeft de zieke de Lakkamer, zwart en goud, een oase van pure luxe, die diende als studeerkamer en audiëntiekamer voor Napoleon. Daar ontving hij ambassadeurs en prinsen, gaf hij bevelen aan zijn maarschalken, dicteerde hij talloze brieven aan de geduldige Méneval, die gebogen over zijn tafeltje in een nis zat, lang mediteerde over zijn kaarten, rapporten en notitieboeken en nauwgezet de twee verdragen afrondde, door elk artikel door te strepen en aan te vullen, die, ware het niet voor de Engelse haat, wellicht eindelijk vrede hadden kunnen brengen. Aan de andere kant betreedt men de blauw-witte porseleinkamer, die lijkt op een enorm Delfts aardewerk. Dit is Sophie's favoriete kamer. Ten slotte zijn er de weelderige vertrekken van de

keizerlijke appartementen waar, in de het paleis, nog gloednieuw, de plek was waar Marie-Thérèse haar feesten hield. Maar de herinnering aan de illustere voorouder vervaagde voor de herinnering aan de jonge officier van de Grenadiers van de Garde, die de wereld meer beheerste dan Caesar ooit was geweest, die met zijn handen achter zijn rug, sierlijk wiegend, over deze glanzende marmeren paden wandelde en zich afvroeg wat hij met de jonge Staps zou doen, die had geprobeerd hem te vermoorden. Hij verlangde ernaar hem te vergeven, maar kon het niet, na de koppige en heldhaftige antwoorden van de student.

“Als ik u genade schenk, hoe dankbaar zult u mij dan zijn?”

“Ik zal u hoe dan ook vermoorden...”

Staps was voor het vuurpeloton gevallen. Twintig jaar waren verstreken. De veroveraar was dood en zijn zoon, op zoek naar zijn voetsporen binnen deze muren, die hem op het hoogtepunt van zijn roem hadden gezien, was hierheen gekomen om zijn laatste dagen te slijten...

Aan het begin van zijn verblijf in Schönbrunn lijkt de toestand van de hertog van Reichstadt verbeterd te zijn. Hij straalt zoveel vitaliteit uit.

Thuis! Hij gaat met Sophie wandelen in het park, waar hij als kind zo veel speelde. Maar begin juni, na een tocht naar Laxenburg, wordt hij overvallen door een storm en keert doorweekt terug naar Schönbrunn. Diezelfde avond krijgt hij koorts en hoest hij veel bloed op. Te zwak om nog te lopen brengt hij de middagen door in de privétuin van de aartshertogin. Beschut onder een

L'ARCHIDUCHESSÉ SOPHIE TENANT SUR SES GENOUX SON FILS, LE FUTUR EMPEREUR FRANÇOIS-JOSEPH

rustiek paviljoen, verscholen tussen struiken en bloemen, luistert hij, liggend op een chaise longue, naar Sophie of de hofkapelaan, monseigneur Wagner, die hem voorleest. Hij is gekleed, zo meldt een getuige, in een rood-wit gestreepte kamerjas, met een blauwe broek en een Griekse muts waar zijn blonde krullen onderuit komen. Vlakbij speelt de zoon van de aartshertogin, de kleine Franz Joseph, twee jaar oud. Reichstadt neemt hem soms op schoot en aait hem. Toen het kind hem zo bleek zag, schrok hij. Hij at nauwelijks, eten walgde hem toe, hij kon zelfs melk nauwelijks verdragen.

Zijn nachten waren ellendig. Hij was doorweekt van het zweet en moest een ijskoud bad nemen. Ze verschoonden zijn hemd, zelfs zijn lakens. Hij verdroeg het zonder te klagen en bedankte degenen, die voor hem zorgden met een glimlach... Op 14 juni verklaarden de artsen hem een verloren zaak.

Napoleons zoon trekt zo, dag na dag, verder naar de schaduw, waar alle vlees en alle kennis moeten neerdalen. Met pauzes, plotselinge verademingen, bijzondere terugkeer. Deze ziekte leent zich daar nu eenmaal voor, zoals we weten. Zelfs toen had een verblijf in de bergen hem misschien kunnen redden. Maar toen was er nog niets bekend over de heilzame werking van de bergen. Een paar stappen terug naar gezondheid en leven. En dan hervat de race zich, versneld, verschrikkelijk. De koorts, die was gezakt, brandt weer in zijn aderen. Pijnlijk spannen zijn schouders zich aan bij elke hoestbui. Onder de witte sjaal ziet men zijn lange, dunne nek opzwellen, om vervolgens weer te verslappen in een kwellende strijd tegen het slijm, dat zijn luchtpijp vult. Zijn gele handen zijn nu niets meer dan botten. Soms balt hij ze tegen zijn borst alsof hij de hartslag wil bedwingen. Klopt zijn hart al die jaren niet te snel? Heeft hij de wanden van zijn lichaam niet uitgeput, afgebroken door zo'n onstuimige beweging?

De ongelukkige man bleef vasthouden aan illusies en maakte plannen voor de beroemde reis naar Italië. Bisschop Wagner wilde hem echter voorbereiden op zijn naderende dood. Sophie verzette zich dapper. Zes dagen later ontvingen ze beiden de communie in de kasteelkapel. De aartshertogin beschouwde het als een soort mystieke verloving. Ze kreeg toestemming om de laatste sacramenten uit te stellen tot het allerlaatste moment.

Marie-Louise werd door Metternich en de Oostenrijkse keizer op de hoogte gebracht van de toestand van haar zoon. Ze haaste zich niet, bleef kalm en zorgde niet hem, want ze voelde zich zelf ook erg ziek. Uiteindelijk arriveerde ze op 24 juni in Schönbrunn. Reichstadt verwelkomde haar met vreugde. Hij hield nog steeds van haar, hoewel hij haar niet hoog in aanzien had. Hij wist immers hoe Neipperg was geweest en was er zelfs van op de hoogte dat ze buitenechtelijke kinderen had. Bij aankomst nam ze meteen plaats aan zijn bed.

Begrijpt ze nu, geconfronteerd met dit spook met holle ogen – de knappe, vurige, hoopvolle tiener, die ze twee jaar geleden achterliet – hoe schuldig ze zich tegenover hem voelt? Alleen zij had haar kind kunnen beschermen tegen de politiek en tegen hemzelf. Door zich in Wenen te vestigen, zijn ware thuis, had ze hem het thuis kunnen geven, de warmte van intimiteit, die hij altijd had gemist. Ze had zijn roekeloosheid kunnen voorkomen, voor hem kunnen zorgen bij de eerste tekenen van zijn ziekte. Ze had hem uit de mentale chaos kunnen trekken, die hem, vóór de koorts, had verteerd. Ze had aan zijn zijde kunnen blijven. Metternich kon het niet voorkomen. Ze koos voor de geneugten van... boven deze overduidelijke plicht.

Ze verliet haar zoon om met haar geliefde samen te leven, om middernachtelijke feesten te organiseren en te applaudisseren bij opera's. Dat haar zwakheid haar de troon ontnam, wordt nog steeds vergeven. Als arme keizerin kon ze een goede moeder zijn. Maar ze was nooit meer dan een zwakke egoïst, geobsedeerd door haar eigen plezier, haar nutteloze ijdelheden. Wanneer haar instinct ontwaakt, kan ze tranen laten vallen in de aangrenzende kamer, waar ze zich soms terugtrekt en vanwaar ze nog steeds het geluid van hoesten kan horen. Haar verdriet is scherp, maar niet diep. Er ontwaakt geen

opstand in haar; ze heeft het al geaccepteerd.

De zieke man had geen andere goede vrienden dan zijn moeder en Sophie. Zelfs zij zou echter spoedig aan bed gekluisterd zijn vanwege de bevalling. De keizer had het aangename kasteel Persenbeug aan de oevers van de Donau, waar hij en zijn gezin de zomer doorbrachten, niet verlaten. Dietrichstein was in Beieren en zou niet terugkeren. Prokesch rondde in Rome de missie af, die hem was opgedragen, ongetwijfeld om hem bij zijn vriend vandaan te houden...

Metternich kwam naar Schönbrunn. Hij werd slechts kort ontvangen. Maarschalk Marmont, met wie Reichstadt tijdens zijn verblijf in Wenen verschillende keren had gesproken, liet hem vervolgens een aankondiging doen. De hertog weigerde hem de toegang.

‘Zeg tegen de maarschalk dat ik slaap; ik wil niet dat hij me in mijn ellende ziet.’

Nu zijn zijn laatste illusies verbrijzeld. Hij weet, dat hij verloren is. Zijn moed is vermengd met bitterheid. Hij spreekt over zijn dood, wanneer Marie-Louise er niet is, met de vastberadenheid van een soldaat, maar ook met het schrijnende berouw, dat hij alles heeft moeten opgeven wat hem was beloofd.

“Zo jong,’ mompelde hij, “moet ik een nutteloos en onbeduidend leven beëindigen? Mijn geboorte en mijn dood, dat is mijn hele verhaal.”

Hij verzocht dat de wieg die hij van de stad Parijs had gekregen en die na 1815 naar Wenen was gestuurd, in zijn kamer werd geplaatst. Hij kijkt er vaak naar.

"Dit is tot nu toe het enige monument van mijn leven," zei hij op een dag. "Deze wieg en mijn graf zullen vlak bij elkaar liggen. Daartussen zal slechts een grote nul zijn."

De aanvallen van bloed ophoesten blijven zich voordoen. Hij kan het alleen nog maar volhouden met... gerstewater en melk. Hij kan zijn bed niet meer verlaten, dat opnieuw is opgemaakt.

Hij werd op een soort zeer lage bank gelegd. Zijn benen zwollen op. Hij sprak steeds minder. Maar zijn ogen bleven helder en zijn geest helder. Op 15 juli, na

een vreselijke hoestbui, verloor hij enkele uren het bewustzijn. Daarna kwam hij weer bij en deze rust duurde twee dagen.

Op de ochtend van 21 juli drukte de stormlucht op zijn borst. Hij kon nauwelijks ademen. Kapitein von Moll, zijn liefdevolle en toegewijde ordonnans, hoorde hem een kreet slaken.

Met een stem, die deze niet meer herkent: “Ik wil de dood, niets dan de dood!”

Door de hoge koorts raakt hij in een delirium. Hij zegt het nogmaals in een pijnlijke verheffing: “Laten we de paarden klaarmaken. Ik moet mijn vader ontmoeten. Ik moet hem nog een keer kussen.”

Zijn vader... In zijn pijn keert de herinnering terug en beheerst zijn gedachten.

DE WIEG VAN DE KONING VAN ROME.
Schenking van de stad Parijs.

Kort daarna kalmeert hij.
En wanneer Marie-Louise achterover leunt op haar kussens, glimlacht hij haar weer toe en fluistert:
“Ik voel me goed.”

Hij verontschuldigt zich bij Moll, die hem met liefdevolle toewijding verzorgde:
“Wat een gedoe heb je toch gehad, mijn arme Moll! Je hebt heel wat problemen met me gehad!”

De avond, zwaar en heet, kroop tergend langzaam voorbij. De pols van de prins was zo zwak, dat Malfatti hem slechts met tussenpozen kon voelen. De stervende man was in slaap gevallen.

De storm die de hele dag had bedreigd, brak plotseling in de nacht los. Een donderslag dreunde door de ramen. De volgende dag zou blijken dat de bliksem was ingeslagen en een van de stenen adelaars, die de kasteelgevel sierden, had verbrijzeld. De prins gaf geen kik. Toen de lucht rond half vier wit begon te worden, schrok hij op en riep tweemaal luid:

“Mutter, mutter! Ich gehe unter! (Mijn moeder, mijn moeder, ik ga weg!)”

Hij ligt te spartelen in bed, stikkend, zijn vingers geklemd om zijn keel.
Zijn hoofd stootte tegen het nachtkastje:

"Verwijder dat kastje," zuchtte hij, "ik heb verder niets nodig."

Kort nadat Marie-Louise was ontwaakt, kwam aartshertog François- Charles, generaal Hartmann, hoofd van zijn militaire huishouding, omringde het bed van de stervende man. Hij was volledig bij bewustzijn. De kapelaan van Schönbrunn kwam de kamer binnen. Jong en bleek, diep ontroerd, had hij zijn priestergewaad aangetrokken. Allen die aanwezig waren, knielden neer. Marie-Louise leunde tegen een stoel naast het bed. Met haar handen gevouwen, volkomen helder van geest, volgde de prins de gebeden, die de kapelaan hardop opzei. Dit waren niet de gebeden van de stervende, maar die van de zieke. Hij ontvangt de laatste sacramenten met eerbied. Het is nu licht, het is vijf uur. De prins kijkt naar zijn moeder.

LES DERNIERS MOMENTS DU DUC DE REICHSTADT. Dessin fait par Kolb dans la chambre même du duc, au moment où le chapelain lui administre l'extrême-onction.

Toen bewoog hij tweemaal zachtjes zijn hoofd van links naar rechts. Daarna sloten zijn lippen zich en stond zijn hart stil. Malfatti buigt zich over hem heen en fluistert:

“Hij is al koud...”

Het was precies elf jaar geleden dat de hertog van Reichstadt van Foresti had vernomen dat Napoleon was overleden.

De autopsie toonde aan hoe absurd Malfatti's oorspronkelijke diagnose van de ziekte van de hertog van Reichstadt was geweest. De lever, waarvan hij had gedacht dat die aangetast was, was volkomen gezond. Maar de rechterlong was niets anders dan een massa knobbeltjes, de luchtpijp zelf was aangetast en de zeer grote thymus was kraakbeenachtig geworden. De andere organen waren normaal. De hersenen en het cerebellum leken alleen maar compacter dan normaal.

Het lichaam, zo staat in het rapport, was volledig uitgemagerd, de borstkas smal, het borstbeen afgeplat. Er bestond geen twijfel: de jongeman was gestorven aan tuberculose, geërfd van zijn moeder en verergerd door zijn eigen onachtzaamheid. Betere zorg had hem kunnen genezen; vooral een complete verandering van klimaat. "Het is werkelijk triest," schreef Foresti op 2 augustus aan Dietrichstein, "dat om te zien dat de twee grootste artsen van Wenen bleven aandringen over de aanwezigheid van een ziekte die niet bestond en die ze, aan de andere kant, ontkenden, ondanks de overduidelijke symptomen.

Zijn gezicht, dat de beeldhouwer Klein had gemodelleerd, was spierwit geworden. Op dat laatste uur leek de erfgenaam van de grote aanvoerder meer op zijn vader dan ooit tevoren. Het was het gezicht van de Eerste Consul, maar verschrompeld, uitgerekt, alsof het door lijden was uitgerekt. Op het gezicht van de jonge dode man was niets meer van de Habsburgers te herkennen. Hij was nu simpelweg Napoleons zoon.

Op zijn sterfbed in de keizerlijke kapel van de Hofburg, waar hij 's nachts bij fakkellicht naar toe was gebracht, werd het lichaam van de Jonge Adelaar de hele dag van de 24e door de menigte geëerd. Hij was zeer geliefd bij de Weense bevolking. Ze waren dol op hem vanwege zijn kinderlijke gratie, zijn Franse vriendelijkheid en later ook vanwege zijn elegantie als ruiter. Ze hielden ook van hem vanwege zijn tegenspoed en het lot, dat hem leek te wachten. Ondanks bevelen van de politie hadden ze hem nooit anders genoemd dan "Kleine Napoleon".

Generaal Hartmann meldt dat in het midden van de kapel, op drie treden bedekt met zwart fluweel met een wapenschild en omringd door drie rijen hoge zilveren kandelaars, een dubbele open kist stond. De buitenkant was bedekt met rood fluweel, geborduurd met goud, en ondersteund door vier vergulde bollen; handvatten van hetzelfde metaal sierden de uiteinden van de kist, waarvan de zijkanten versierd waren met gouden kronen.

Rechts daarvan, op een kussen, lagen de hertogelijke kroon en het lint van de Orde van Sint-Stefanus; links daarvan de militaire hoed, het zwaard en de sjerp, de kenmerkende ranginsignes. Officieren van de Hongaarse en Duitse Garde, in hun weelderige rode uniformen, glinsterend van goud, stonden op de vier hoeken. Paleisdienaren handhaafden de orde in de zwijgende menigte. Alle ogen waren bedroefd op de prins gericht. Zijn gestalte leek kolossaal geworden. Zijn dunne lippen waren lichtjes samengetrokken... Hij droeg laarzen en sporen, een blauwe broek geborduurd met zilver en een witte jas met zijn onderscheidingen.

De begrafenis van de koning van Rome was die van een aartshertog. De gesloten kist, geplaatst op een zeer oude koets bedekt met rood marokijnleer, werd door zes witte paarden naar de kapucijnenkerk op de Neue Markt gebracht. Daarachter volgde een stoet jonge wezen, geestelijken.

Vanuit het huis van de prins, de statige koetsen van het hof en militaire detachementen. Het Vasa-regiment, waarvan hij tijdens zijn ziekte tot kolonel was benoemd, vormde een erewacht. De kist werd in de kerk geplaatst en er werd een nieuwe dienst gevierd in het koor, in aanwezigheid van de kroonprins en alle aartshertogen en aartshertoginnen, die in Wenen aanwezig waren. Na de absolutie werd de kist in de crypte neergelaten, waar hij kort daarna in een koperen kist werd geplaatst. Deze inscriptie was in het Latijn gegraveerd, waarbij ditmaal de oorspronkelijke voornaam van de overledene weer verscheen:

‘Ter eeuwige nagedachtenis aan Joseph-Charles-François, hertog van Reichstadt, zoon van Napoleon, keizer der Fransen en van Marie-Louise, aartshertogin van Oostenrijk, geboren in Parijs op 20 maart 1811. In de wieg begroet met de naam Koning van Rome; in de bloei van zijn leven, begiftigd met alle geestelijke en lichamelijke kwaliteiten, een lange gestalte, een knap gezicht, een bijzondere welsprekendheid, opmerkelijk door zijn werk en zijn militaire bekwaamheid; getroffen door tuberculose, nam de droevigste dood hem van ons weg in het keizerlijk paleis van Schönbrunn, nabij Wenen, op 22 juli 1832.’

De dood van zijn kleinzoon bracht keizer Frans enkele tranen in de ogen. Volgens een brief van Metternich aan Apponyi zou hij echter het volgende hebben gezegd:

“Ik beschouw de dood van de hertog als een zegen voor hem. Ik weet niet of het een zegen of een vloek is voor het publiek. Wat mij betreft, ik zal het verlies van mijn kleinzoon altijd blijven betreuren.”

Aartshertogin Sophie verloor, na het vernemen van de dood van haar vriend, enkele uren het bewustzijn. Daarna werd ze getroffen door hoge koorts. Haar melkproductie stopte. Enkele dagen lang werd er voor haar leven gevreesd. Ze herstelde langzaam. Degenen die haar daarna zagen, herkenden de opgewekte en bescheiden aartshertogin niet meer. Alle zachtheid leek haar verlaten te hebben. Haar spraak was scherper geworden. Haar jeugd was gestorven met Reichstadt. Ze was nu in beslag genomen door intriges, liefdes, ambities en staatszaken. Haar geest was veranderd, of liever gezegd, ze had in enkele dagen de staat van haar

volwassenheid bereikt, met in de diepten van haar ziel een spijt en een misantropie, die slechts bestemd waren om te eindigen...

Vijf jaar na de tragedie van de dood van haar tweede zoon Maximilien had Marie-Louise ongetwijfeld diep verdriet gekend. Maar wat er ook gezegd werd, haar gezondheid bleef onveranderd. Na de begrafenis, die ze volgens de etiquette niet mocht bijwonen, vertrok ze naar Persenbeug. Haar familie zou haar omringen en troosten. Ze had de moed om te schrijven naar de moeder

van Napoleon, de moeder antwoordde met een plechtige en hooghartige brief. De laatste band tussen hen was verbroken. Ze hadden niets meer gemeen, zelfs hun lijden niet. De moeder zou spoedig troost vinden. De grootmoeder nooit. De oude Corsicaanse vrouw, de Moeder der Koningen, had niets anders te doen dan te sterven. Ze zou spoedig inslapen in haar onopvallende paleis aan de Piazza Venezia. Ze had geen andere wraak voor haar familie gehoopt dan via de Koning van Rome. Nu de zichtbare erfgenaam er niet meer was, zonk ze weg in de duisternis van haar oogleden, dacht alleen nog maar aan het verleden en in deze halfslaap daalde ze geruisloos af naar de dood.

Het nieuws van de dood van de jonge prins schokte Europa. Velen dachten dat het om een misdrijf of zelfmoord ging. In Frankrijk was het verdriet groot.

Hoewel het een officiële publicatie was, publiceerde de Moniteur de volgende regels: 'Het is pijnlijk om te zien hoe het leven van een jonge man kort na zijn twintigste verjaardag wegsterft, hoe die veelbelovende naam, waaraan ooit zoveel was verbonden, zo snel ten einde komt, zo snel tot de geschiedenis behoort. Een gevoel dat ongetwijfeld door velen wordt gedeeld.'

Het land en het leger waren diep geschokt. Een buitenlander schreef vanuit Dieppe: 'Je kunt je de impact van de dood van de jonge Napoleon op de Franse arbeidersklasse nauwelijks voorstellen. Ik reisde langs de noordkust toen het nieuws bekend werd. Overal waar ik kwam, zag ik dezelfde droefheid onder de mensen. De blonde Normandische vrouwen treurden luidkeels om de voortijdige dood van de zoon van de held. In elk huisje stond een afbeelding van de zoon van de keizer, gekroond met immortellen, zoals die van de Verlosser tijdens de Heilige Week. Veel soldaten droegen een rouwkleed. Een oude man met een houten been schudde me bedroefd de hand en zei: "Nu is het allemaal voorbij..."

In Parijs klonken klaagzangen. Duizenden lithografieën werden verkocht. Béranger, Chateaubriand en Lamartine betreurden het lot van de Aiglon. De stem, die het meest weerklonk, was die van Victor Hugo, de voormalige legitimist, die nu een aanhanger van Napoleon was.

*Tous deux sont morts. Seigneur, votre droite est terrible!
Vous avez commencé par le maître invincible,
Pas l'homme trionphant;
Puis vous avez enfin complète l'ossuaire;
Dis ans vous ont suffi pour filer le suaire
Du père et de l'enfant....*

De koning van Rome was inderdaad te vroeg gestorven. Nog een paar jaar en hij had het lot kunnen trotseren. Als zijn grootvader hem niet had laten gaan, zou hij zijn ontsnapt. Met Napoleons zoon eindelijk vrij, zouden niet alleen Frankrijk, maar ook Italië hem met enthousiasme hebben toegejuicht, met of zonder de instemming van Europa. Als hij had geleefd, zou hij hebben geregeerd.

We zien hem nu nog duidelijker dan voorheen; hij was een groot lot waardig. Sommige van zijn tekortkomingen – zijn angst, zijn geheime rusteloosheid, dat voortdurende conflict tussen de drang om te handelen en de angst om minder te zijn dan zijn naam verdiende – zouden met de tijd en met geluk zijn afgenomen. Eigenzinnig, koppig, energiek, hij had het oog van een leider. Teder voor hen die van hem hielden, toonde hij ook momenten van hardheid, die het leven ongetwijfeld zou hebben verergerd, maar hij zou altijd een nobel hart hebben behouden. Er was een charme over hem, die zich niet liet doorgronden,

een ontroerende melancholie, die zij die hem kenden nooit zijn vergeten.

“Ik zie hem voor me,” schreef Prokesch, “met die slanke en elegante gestalte, vol waardigheid in zijn houding en bewegingen, soepel en behendig in allerlei oefeningen waarin hij uitblonk en altijd die kalmte bewarend, die de ernst van zijn karakter hem gaf.

Ik zie dat prachtige voorhoofd, overschaduwd door de krullen van zijn blonde haar, dat blauwe oog vol verdriet, die mond, die klaar is om te glimlachen, die wangen waarop de jeugd straalde, dat gezicht waarin de trekken van zijn vader en moeder samenvloeiden, die trekken waarmee het laatste monument van een tijdperk, dat al twintig jaar deel uitmaakt van de geschiedenis, tot stof verbrokkelt.”

Hij sprak weliswaar Duits en kon zijn naam Reichstadt ondertekenen, maar hij was geen Duitser geworden. Onder de ijzeren vuist van meesters, die vastbesloten waren hem in zijn Oostenrijkse familie te assimileren, werd zijn Franse sentiment gedurende enkele jaren, van 1822 tot 1829, onderdrukt of beter gezegd: weggevaagd. Het lezen van de geschiedenis van zijn vader, reflectie en eenzaamheid wakkerden zijn nationale instinct weer aan. De revolutie van 1830 en zijn vriendschap met Prokesch voltooiden deze heropleving. Vanaf dat moment, hoewel hij genegenheid voor zijn Habsburgse verwanten behield, werd hij in wezen weer Bonaparte. Hij dacht alleen nog maar aan Frankrijk, niet zozeer om erover te heersen, maar om het te dienen.

Om terug te keren naar zijn geboorteland was hij bereid alles te riskeren, zelfs alles te verliezen. Noch lijden noch teleurstellingen noch feestelijkheden, noch liefde hadden zijn geloof aan het wankelen gebracht. Op zijn sterfbed in Schönbrunn overdenkt hij dat deze Italiaanse reis, die zijn koorts aanwakkert, de deur is, die Frankrijk voor hem zal openen. Omringd door dit buitenlandse gevolg dat zijn laatste adem telt, is Napoleons zoon nu niets meer dan een jonge Fransman, die sterft, zijn blik en ziel gericht op zijn vaderland.

IV

LES INVALIDES

Napoleons kind zou vele jaren – honderdacht jaar – in Wenen rusten, in de crypte van de kapucijnen, tussen de leden van het Huis Habsburg. Een sombere ondergrondse ruimte waar zwartgeblakerde koperen doodskisten in een stoffige wanorde opeengepakt stonden. In de buurt van zijn grootvader en zijn moeder zou hij een eeuw lang bezoekers ontvangen, steevast met een paar viooltjes op zijn kist, gelegd door Franse handen.

Napoleon zal spoedig terugkeren naar Parijs in een triomf zoals de geschiedenis nog nooit heeft gekend en waarschijnlijk ook nooit meer zal kennen. Hij zal te midden van zijn overwinningen worden bijgezet, in een graftombe van porfier onder de vergulde koepel van Les Invalides.

De vergulde koepel van Les Invalides. Een graftombe, die in zijn majestueuze schoonheid bijna even mooi is als de naamloze steen in zijn soberheid, liggend in het eeuwige donkere van haar binnenste. De koning van Rome rust in zijn bescheiden grafkelder, tussen de aartshertogen.

Vanaf het moment dat Napoleon III de troon besteeg, eiste hij tevergeefs de teruggave van Napoleons stoffelijke resten. Franz Joseph weigerde dit hardnekkig. In 1919, toen het Verdrag van Versailles, dat zoveel dodelijke gevolgen voor Europa zou hebben, werd onderhandeld, overwogen de Franse gevolmachten niet eens om deze geringe as op te vragen. In 1932, het honderdjarig jubileum van de dood van de Koning van Rome, slaagde een oprechte beweging voor zijn terugkeer naar Frankrijk er bijna in. Prins Joachim Murat deelde dit gevoel van nationale vroomheid met republikeinse leiders zoals Paul Painlevé en M. de Monzie. Keizerin Zita, wier toestemming essentieel was omdat de Habsburgers eigenaar waren gebleven van het Capucijnenklooster, gaf die zonder aarzeling. De overeenkomst werd bereikt tussen Wenen en Parijs. Alles was gereed voor het transport. Politieke tegenstand, gecombineerd met persoonlijke gevoeligheden, zorgden er echter voor dat het project mislukte. De kleine koning, de kleine keizer – want hij had slechts vijftien dagen rechtmatig geregeerd – bleef in de Oostenrijkse grafkelder.

Pas na de verschrikkelijke catastrofe van 1940 keerde hij eindelijk naar de zijnen terug. Op de dag dat een rouwend Parijs de honderdste verjaardag van de Terugkeer van de As zou vieren, werd Napoleon herenigd met zijn zoon. Het nieuwe Duitsland bracht hulde aan de Adelaar uit de overblijfselen van de Aiglon.

LA CHAPELLE DES INVALIDES.

Photo Flammarion.

Photo Fulgur.
LES CENDRES DU DUC DE REICHSTADT AUX INVALIDES, au-dessus du tombeau de l'Empereur.

Het is 15 december 1940. Het is middernacht. De sneeuw valt, de eerste deze winter. Republikeinse Gardisten in hun gala-sjako's, een laatste overblijfsel van de uniformen van de Grande Armée, vormen een dubbele rij fakkels op de binnenplaats van Les Invalides, van de poort tot aan de trappen van de koepel. Binnen in de kerk hebben leden van de keizerlijke familie zich verzameld rond prinses Napoleon, met vertegenwoordigers van de vroege figuren van het Keizerrijk en vooraanstaande figuren van het moderne Frankrijk in de buurt. Het hoogaltaar is gedrapeerd met een groot driekleurig kleed, dat door de felle schijnwerpers in een opvallende pracht uit de schaduwen tevoorschijn komt. Wierook stijgt in blauwe wervelingen op uit vergulde fakkels. Eén uur... Buiten klinkt plotseling een trompetsignaal. De trommels slaan 'Aux Champs'. Op een verlengd artilleriestuk komt de kist van de koning van Rome tot stilstand voor de poort. Admiraal Darlan, namens de Franse regering, ontvangt de kist van de Duitse ambassadeur, die hem uitvoerig begroet, terwijl de schildwachten, roerloos onder de witte sneeuwvlokken, het saluut brengen.

Vijftien Republikeinse Gardisten tilden hem op en droegen hem op een brancard naar het altaar, langs de crypte waar de keizer, in zijn sarcofaag, rustte binnen de kring van Hoogsten van Eer. Een groep generaals en officieren volgde, hun medailles glinsterend in het fakkellicht. De gedempte klanken van het Requiem klonken uit het orgel. De kist werd op een katafalk geplaatst en Franse soldaten bedekten deze met de nationale vlag.

Op de ochtend van de 15e december celebreerde de kardinaal-aartsbisschop van Parijs een plechtige mis. Vervolgens legde admiraal Darlan, namens maarschalk Pétain, het staatshoofd, een krans met een driekleurig lint voor het graf van de keizer.

Een immense menigte, de Parijse menigte, trouw aan haar roemrijke verleden, trok de hele dag langs de kist van de jonge Adelaar. 's Avonds werd het lichaam overgebracht naar de kapel, waar zijn oom Jérôme Bonaparte lag te rusten.

Laten we hopen, dat hij spoedig zijn laatste rustplaats krijgt, de enige die hem werkelijk past: zijn sobere kist eenvoudigweg aan de voet van het graf van zijn vader.

Als men hem legt in een aangrenzende kapel zou dat kleinzielig zijn, het zou niet langer tot de geest spreken. De hoogste rustplaats van het gevangen kind kan alleen in de buurt van de grote Gevangene zijn. In het huidige noodlot van Frankrijk zijn er maar weinig Fransen, wier hart niet sneller zou gaan kloppen als bekend werd, dat de Adelaar was teruggekeerd naar zijn permanente thuis op Franse bodem. Overal ter wereld, waar genialiteit en tegenspoed wordt geëerd, wordt enthousiast gejuicht.

Na zoveel jaren worden zulke diepgaande herinneringen onderdeel van het gedeelde erfgoed van naties. Ware beschaving kan alleen gebaseerd zijn op respect voor heilige zaken.

Slaap nu, jullie beiden, grote schaduw en jij, fragiele schaduw, slaap voor eeuwig in vrede, glorie en de bewondering van de mensen. U beiden zijn eindelijk herenigd thuis, aan de oevers van deze Seine, die jullie beiden zo liefhadden, in deze stad, die zulke prachtige triomfen heeft gezien en die ze vergeet om alleen de onvergeloofbare triomf van de Terugkeer te herinneren, omdat die niet alleen gericht was tegen de macht, die spoedig verdwijnt, maar tegen het idee dat niet kan sterven.

Photo Flammarion.
LE CERCUEIL DU DUC DE REICHSTADT, déposé au
pied du tombeau de son oncle Jérôme aux Invalides.

Slaap zacht, wij zullen over je waken en over onze zonen na ons en vervolgens over hun zonen en kleinkinderen. Wij zullen over u waken als de grootste schat van het moderne Frankrijk; het symbool van haar grootsheid, haar tegenspoed, haar eeuwige wedergeboorte. Een ongekende ramp heeft misschien een generatie Fransen getroffen, die de moed al hadden opgegeven. Maar Frankrijk zelf is er niet echt door getroffen. Want Frankrijk heeft, los van de individuen, die er leven, haar eigen bestaan, haar deugd, haar missie, haar bestemming. Of we het nu leuk vinden of niet, het is haar glorie, die haar het beste verdedigt. Haar leven is superieur aan het onze en onze fouten kunnen haar gezicht slechts tijdelijk verbergen. Er zal een dag komen, misschien wel spoedig, waarop zij weer zal stralen, waardig de dankbaarheid en liefde van alle volkeren. De wolken, die haar verduisterden, werden op 15 december 1940 al getroffen door een eerste lichtstraal...

TABLE
DES MATIÈRES

LES TUILERIES	5
SCHÖNBRUNN	29
LA MORT DE L'AIGLON	49
LES INVALIDES	71

LE DUC DE REICHSTADT, par Krafft. Musée de Versailles.